

grænser – uden at blive straffet. Som da Hans skulle sidde efter, men nægtede, og gik sin vej.

”Dagen efter kom læreren rasende hen til mig. Jeg sagde til ham, at I kan gøre, hvad I vil – slå mig – men I får mig aldrig til at sidde efter. Det er den mest latterlige straf, der findes. Så skal I først binde mig,” fortæller Hans. Som ikke kom til at sidde efter igen.

I Hans’ hukommelse lever lussingerne ikke, synes han. Kun de to gange, hvor han ikke havde gjort noget, men blev straffet alligevel, står skærende klart i erindringen. Som da en sidemand beskyldte ham for at nappe. Hans havde ikke nappet nogen. Men denne lærers straf faldt hårdt – i mest bogstavelige forstand. Med Kraks vejviser banket i hovedet for hver gang Hans sagde ’det var ikke mig’. Det glemmer han aldrig. For han ville jo ikke indrømme noget, han ikke havde gjort.

”Til sidst kunne jeg næsten ikke se,” husker Hans.

Knud Jørgen er gruppens alderspræsident. Han bor i dag, som han gjorde som barn, på Fæstibakken lidt udenfor landsbyen. Han begyndte i skole som seksårig i 1943, hvor skolen i Gl. Rye lå overfor, hvor alderdomshjemmet ligger i dag. Skolen for de mindste blev kaldt lilleskolen, og det var her Knud Jørgen startede sit skoleliv. Den tidlige start var af praktiske årsager.

”Naboens pige var syv år, og skulle begynde i skole. Så mente de, at jeg skulle gå med, så vi kunne følges ad gennem skoven. Så gik jeg til gengæld to år i 7. klasse. Det

var vi tre, der gjorde, fordi vi var kommet for tidligt i skole,” fortæller Knud Jørgen.

Efter lilleskolen overgik Knud Jørgen til storeskolen, som dækkede fjerde til syvende klassetrin. Den lå lidt længere oppe ad vejen. Knud Jørgen nåede omkring den inden start på den nyåbnede centralskole i 1947. Han husker tydeligt, da han skulle starte på den spritnye skole, hvor man fik udleveret kludesko.

”Vi måtte ikke gå ind på de nye parketgulve med sko. Så vi fik hver et par kludesko med gummibunde. Jeg tror, det var gamle cykeldæk. Dem brugte vi i lang tid, indtil det blev stoppet igen, fordi de lavede sorte mærker på gulvene,” fortæller han. Siden dengang har Gl. Rye Skole (næsten) været en skole for strømpefødder.

Og således glider anekdoter og erindringer. Når man sådan mødes til kaffe og dram med Jens, Hans, Karsten og Knud Jørgen, så går der ikke længe før historierne decideret flyger. Også alle andre end dem fra skoletiden. Som en lang associationsleg, hvor det ene billedskabende øgenavn tager det andet. Karstens efternavn er for eksempel Hull. Det ældre efternavn, Jensen, blev liggende i en fjern fortid, da der var to Kresten Jensen. Som blev naboer. Den ene boede højere end den anden. Og så blev den anden til ’Kresten i hullet’. ’The rest is history,’ som man siger. Bortset fra, at præsten senere kom til at stave efternavnet forkert på en attest. Holl, stod der. Hvilket så blev sandhed i CPR-registret.

Klassebillede er fra 1958, hvor Karsten og Jens gik i 2. klasse. De sidder i forreste række, nummer to og tre fra venstre

Knud Jørgen kunne ikke komme hurtigt nok væk fra skolen. "Skolen var bare noget, man skulle. Det hang også sammen med, at jeg ikke kunne se, at jeg skulle bruge det til noget som helst," husker Knud Jørgen, der skulle gå håndværkervejen i sit liv. Her et billede taget udenfor den gamle skole inden åbning af centralskolen. Knud Jørgen er den lille fyr nr. to fra venstre i midterste række.

Så var der Thorkild Tagdækker. Bette Swåt. Jens Lyseblå. Johannes Brænder. Brændernavnet kom fra oldefar, som godt nok var på et teglværk. Men aldrig havde været brænder. Oldefaren fik til gengæld Dannebrogssorden efter 1864. Karsten, Jens og Hans er vokset op i hver sin ende af kommuneskellet. Karsten ved Glarbo. De tre Sivebæk'er ved Salten Å på Engvej. Fra Brænderfamilien. Hans Brænder, Bette Brænder (Jens) og efternøleren Jørgen, ni år yngre, naturligvis Efterbrænderen. Og sådan stikker historierne af konstant.

At opvæksten for de fire herrer udfoldede sig på landet, gjorde, at det faktisk var overvældende at starte i skole. "Så mange børn samlet på et sted var fremmed for os. Det var grænseoverskridende, og vi følte os ret usikre. Heldigvis havde vi Fru Jensen i de første klasser, som var flink og god," husker både Knud Jørgen og Hans. Med Fru Jensen fik børnene i Gl. Rye og omegn en mild start på skolelivet. Med en lærerinde, som vitterlig var meget glad for børn. I erindringen hos Jens, Hans, Karsten og Knud Jørgen var det, når lærerne brændte for noget, at skoletiden blev til noget positivt. Så lærte man noget. Og det kunne ligefrem være sjovt at gå i skole. Især lærer Rasmussen har sat sit spor. Som ham, der lærte Hans, Jens og Karsten matematik. For Knud Jørgen var den mand Glarbo-Jensen. Hans Jensen (for øvrigt ham, der blev kaldt Bette Swåt – og ikke at forveksle med Glarbo-Jensen) underviste i sport, sløjd, tegning. "De sjove fag," som Knud Jørgen beskriver det. Så Hans Jensen var populær, husker Knud Jørgen. "Vi havde ikke sport før, og det var han med til at starte op."

"Han var tosset med fodbold," husker Jens og fortæller om, hvordan hans karakter steg, efter han med et saksespark scorede til en mesterskabskamp, og hvor Hans Jensen i jubel kastede ham fyrre meter op i luften ("Arh," lyder det modererende fra Knud Jørgen).

Sport, sløjd og tegning var også de fag, hvor man ikke havde de famøse lektier. I de andre fag, der lavede man sine lektier. Jens lige efter skole. Hans tidligt om morgenen. Karsten nødigt. Og gjorde man ikke, blev det afspejlet i karakterbogen. Knud Jørgen husker en udtalelse fra karakterbogen i faget Engelsk: 'Hvis ikke det bliver bedre, så holder vi op.' For det gjorde man, hvis det ingen mening gav. Sådan var det også for Hans, der oplevede den lykke at blive taget af Maskinskrivning i 7. klasse.

"I min karakterbog stod der 'Har opgivet at nå noget resultat'. I stedet blev jeg sat til at træne andre ting. Som at slå op i opslagsværker. Det gav mere mening," husker Hans. Der er sikkert mange børn, der sukker efter den udvej i dag. Men skolegang på Gl. Rye Skole i 1940'erne og 50'erne var vitterligt på godt og ondt. Det var ikke skole for sarte sjæle. Eller ordblinde og venstrehåndede. Den lærer, som sikrede dig grundviden og forståelse for et fag, kunne samtidig være den, der nedbrød din sidekammerat fuldstændig. Hans husker sidekammeraten, Ivan. Til Skrivning: "Han var kejthåndet. Venstrehåndet. Så kom læreren flyvende ned og gav ham et par på ørerne. 'Over i højre hånd,' blev der råbt. Den arme knægt. Han kunne kun skrive med venstre. Det må have været et helvede. For man skulle jo skrive."

Theodor Følgen

Træskobanden Hans Sivebæk Jensen, Karsten Hull, Jens Sivebæk Jensen og Knud Jørgen Jensen (dog uden træsko). Hans begyndte i skole i 1953, Jens og Karsten i 1957 og Knud Jørgen i 1943.

NÅR VERDEN BLIVER LIDT STØRRE

Maria Bjørn møder tre store skoledrengene, der snart vinker farvel til den danske grundskole - i deres gamle barndommens land, Gl. Rye Skole, til en samtale om den store overgang fra Gl. Rye Skole til Mølleskolen. Særligt en ting står klart i deres erindring om Gl. Rye-årene: Et stærkt fællesskab, som kendetegnede skolen, klassen og forholdet til lærerne.

Af Maria Mølgaard Bjørn

En råkold, men smuk efterårsdag er jeg på vej mod den lille skolegård på Gl. Rye Skole. I mit net har jeg varm kakao, skumfiduser og chokoladekiks, men på vejen bliver jeg i tvivl, om halvvoksne drenge i 10. kl. overhovedet gider drikke varm kakao. Det håber jeg, for ellers bliver vores møde nok en halvkold fornøjelse. Det er efterårsferie, så skolegården ligger uvant stille hen, men i hjørnet står tre store drenge og griner. De ser på den ene side helt hjemmefarvante ud, sådan som de står der og dasker ud efter hinanden, og på den anden side ser det helt forkert ud med sådan nogle store drenge i skolegården. De plejer at være yngre her. Vi sætter os ved bænkene i skolegården og heldigvis er ingen af dem blevet for gamle til varm kakao med skumfiduser - pyha.

Malthe Busck Mellor (15), Victor Ibsen (16) og Calvin White (16) har alle gået i klasse sammen på Gl. Rye Skole fra 2012-2019. Sidst de befandt sig i skolegården, var i maj 2019 i forbindelse

med 9. klassernes karameldag, hvor der er tradition for, at Gl. Rye-børnene slår et smut forbi deres gamle skole og rundhåndet kaster karameller ud. Og eventuelt giver deres gamle lærere en omgang buksevand. I dag går drengene på hver sin efterskole, og der går noget længere tid mellem de ses. Men frem til efterskolestart delte de hverdagen først på Gl. Rye Skole og siden på Mølleskolen.

For mange børn i Gl. Rye er første skoledag en naturlig forlængelse af børnehaven. Man har haft fokus på en glidende overgang fra børnehaven til skolelivet ved at lade Bisonbanden rykke ind på skolen i april. Med sig har børnene deres vante personale, men rammerne skiftes ud, og langsomt får de skoledagens rytme ind under huden samtidig med, at de stadig får lov til at være børnehavebørn. Men derfor kan første skoledag jo godt føles som lidt af en mundfuld alligevel. "Jeg var næsten ved at græde, da mine forældre skulle forlade klasselokalet. Det var bare så

overvældende,” fortæller Victor, som også først flyttede til Gl. Rye, da Bisonbanden rykkede ind på skolen. Han havde derfor ikke de stærke relationer med sig fra børnehaven. Anderledes forholdt det sig for Calvin og Malthe, som ikke husker deres første skoledag som noget særligt: “Det var bare meget sjovt, og vi kendte jo alle hinanden. Derudover husker jeg mest, at vi havde fået lektier for til første skoledag. Vi skulle farvelægge en papegøje hjemmefra.”

Når de tænker tilbage på deres skoletid på Gl. Rye Skole, er det begrænset, hvor meget undervisningen har gjort indtryk på dem, men til gengæld fremhæver de alle samstemmigt det stærke fællesskab, de havde i klassen, og det gode forhold de havde til lærerne. “Vi talte meget med lærerne også uden for undervisningen. Jeg oplevede, at de var oprigtigt interesseret i os - ikke bare som elever, men som mennesker,” husker Victor, og Malthe supplerer: “Man havde ligesom et bånd til lærerne, fordi der var tid til og mulighed for personlige snakke. Det var en skole, hvor lærerne godt gad børnene, og de værnede om dem. Måske fordi Gl. Rye er et lille samfund, hvor alle kender alle.”

Det nære lokalmiljø og de gode relationer til lærerne vender de alle tre gentagne gange tilbage til, når de bliver spurgt ind til deres skolegang på Gl. Rye Skole, og hvorledes tiden på skolen har formet dem som mennesker. “Jeg begyndte et år senere i skole, fordi jeg var meget genert som barn, men jeg husker det som om, man ikke rigtigt kunne være genert, når man var i skole. Det var jo trygt,

og jeg fik venner, så efter cirka et halvt år var jeg meget mindre genert,” fortæller Victor. “Og selvom jeg altid har været skoletræt, så var jeg glad for at komme i skole, fordi det var rart at være her og være sammen med vennerne.”

Malthes historie er lidt anderledes: “Jeg var nok et lidt vredt barn og kunne godt komme op og toppes, men når jeg så havde en samtale med lærerne efterfølgende, så samarbejdede de med mig. For eksempel lyttede Asger også til mig og min side af historien. Tilgangen til konflikter var god, og det hjalp i hvert fald mig af med min aggressivitet.” For Calvin har muligheden for at være kreativ været væsentlig: “Jeg var særligt glad for billedkunst med Birthe Marie, hvor vi fik lov til at lave alt muligt kreativt. Og SFO'en og klubben, hvor der også var mulighed for det. Det var fedt. Især efter jeg flyttede til Ry og nogle dage skulle vente på bussen.” Den nære kontakt til lærerne blev også fremmet af et stabilt lærerteam på skolen med meget lidt udskiftning.

Når man kommer fra så lille et samfund som Gl. Rye, hvor alle kender alle, og mange er vokset op sammen og har fulgtes ad siden vuggestuen, som tilfældet er med Malthe og Calvin, så er rykket til Mølleskolen i 7. klasse første gang, hvor verden udvider sig og bliver lidt større. Men selvom sommerferien op til jævnlig bliver forstyrret af en vis nervøsitet for det forestående, så er det for mange også et tiltrængt og kærligt skub ud i den lidt større verden med nye muligheder og nye venskaber.

Fra venstre: Victor, Calvin og Malthe i busskuret

“Det var fedt nok og slet ikke så skræmmende, men altså jeg savnede da vores gamle klasse,” fortæller Calvin, men både Victor og Malthé kan godt huske nervøsiteten: “Jeg var mega nervøs i sommerferien. Men meget af min nervøsitet bundede faktisk i, at jeg ikke vidste, hvordan skolen så ud. Altså jeg havde set den udefra, og så havde vi haft en dag sammen med nogle af dem derinde, men der havde vi kun været i biblioteket. Jeg var bange for ikke at kunne finde rundt”, fortæller Malthé.

Både Gl. Rye Skole og Mølleskolen har de sidste par år samarbejdet om at få gjort overgangen så god som mulig for eleverne. Allerede før sommerferien mødes eleverne med deres kommende klassekammerater et par gange til forskellige sociale aktiviteter, og i de første par uge af skoleåret er der også fokus på at få rystet de nye klasser godt sammen. Selvom drengene ikke kom i klasse sammen, så hang de stadig meget ud med hinanden. De enkelte årgange er meget sammen på tværs af klasserne måske netop i kraft af, at der er flere, der er kommet til fra de små skoler, hvor man har været vant til at dyrke fællesskabet og de nære relationer. Men omvendt så oplevede Malthé, Victor og Calvin også, at de i højere grad selv var ansvarlige for fællesskabet. “På Mølleskolen var vi jo bare flere elever, og vi skiftede også lærere to gange på tre år, så man nåede ikke at blive helt så tætte med dem, som vi havde været med lærerne på Gl. Rye Skole,” fortæller Calvin. “Selvom der sker meget med én i 7.-9. klasse, så sker der ikke lige så meget som fra 0.-6. klasse. Vi voksede jo nærmest op sammen, og

vi kender hinandens familier, så dem er man bare naturligt meget tætte med,” fortsætter Malthé. Victor tilføjer: “Vi har ligesom en længere historie sammen med dem fra Gl. Rye, og de lærere, vi havde på Gl. Rye Skole, lærte os, hvordan man gik i skole.”

Når man taler med Malthé, Victor og Calvin om deres tid på Gl. Rye Skole, kan man godt få fornemmelsen af, at et let nostalgisk sepiafilter allerede har lagt sit tågede skær hen over tiden. Der grines for eksempel lidt, da jeg spørger ind til morgensang, og Victor mest husker, at han gentagne gange blev bedt om at synge med, men med tiden er de alligevel begyndt at sætte pris på den stund. “Når man kigger tilbage nu, og når alle sang med, så var det fedt,” siger Malthé. “Det var en fed måde at starte dagen på.”

Selv når man forsøger at kradse lidt i filteret, så ændrer det ikke på, at det fællesskab, der blev grundlagt i tiden på skolen, og den oplevelse de havde af at blive mødt som hele mennesker af lærerne, var med til at forme dem og gøre dem klar til mødet med den lidt større verden. Og selvom sommerfuglene basker lidt rundt i maven i tiden op til skiftet til Mølleskolen, og det på mange måder ville være mere bekvemt bare at kunne fortsætte i det trygge og nære fællesskab i Gl. Rye og på skolen, så er overgangen nok meget sund, måske endda nødvendig for at få udvidet horisonten lidt. For som Victor siger: “Selvfølgelig var jeg nervøs op til, og jeg tænkte meget over, om jeg mon kom i klasse med nogen som en selv. Men efter vi havde mødt

vores nye klassekammerater de første par gange, så fandt jeg ud af, at de jo var ligesom os.”

Den sidste kakao er drukket, og de sidste skumfiduser er fisket op af kruset. Drengene som næsten alle er godt et hoved højere end mig rejser sig og går hen imod deres cykler og løbehjul. De griner og dasker igen til hinanden, og jeg forestiller mig, at det er lige præcis sådan de også var sammen, da de som børn løb og legede i netop denne skolegård. Mens jeg pakker sammen, går det op mig, at det måske mere er mig som forælder, der kan frygte skoleskiftet. I hvert fald virker det ikke til, at hverken Malthe, Victor eller Calvin var særligt ramt af at skulle skifte til en større skole. Tværtimod synes skiftet at komme på et tidspunkt, hvor de bevidst eller ubevidst er parat til, at verden gerne må blive lidt større. Og det fællesskab og de venskaber, der blev grundlagt på Gl. Rye Skole, synes heller ikke at lide under det, når man ser på disse drenge.

ERINDRINGER FRA GL. RYE SKOLE

Da Gl. Rye Skole fejrede både 40 og 50-års jubilæum udgav skolen jubilæumsskrifter, hvor Jørgen Michaelsens "Billeder fra min skoletid" blev bragt. Vi bringer hans historie igen i anledning af 75-års jubilæet.

På side 49 bringer vi Terkel Nielsens erindringer, som både skole- og lærerbarn på Gl. Rye Skole.

BILLEDER FRA MIN SKOLETID

Af Jørgen Michaelsen

Når man af sin gamle skoles nuværende inspektør bliver bedt om at fortælle om sin skoletid, føler man sig pludselig en hel del ældre.

Jeg startede i Rye Centralskole d. 1. april 1952. Min første skoletaske var en lille mørkebrun lædermappe med et fint og blankt spænde. I den første time lærte vi en sang og fik et hæfte og en rød bog, der hed Ole Bole ABC. Langs med væggen stod alle vore mødre og så spændte ud, mens Frøken Jensen venligt forklarede os, hvordan man skulle gøre, når man gik i skole. I den første time fik jeg omkring 30 klassekammerater og en sidekammerat, der hed Rudolf. Da jeg havde været i skole, tog min to år yngre bror en rask beslutning. I dybeste hemmelighed sneg han sig bort med min skoletaske og styrede målbevidst mod skolen. Her stillede han sig under et af de åbne vinduer og fulgte interesseret undervisningen bag den røde mur. Som afslutning på sin tyvstart sang han med høj og ren barnerøst med på en sang, der blev indøvet. Så vendte han hjem og fortalte, at nu havde han også været i skole.

Dagen startede med morgensang. I snorlige rækker gik vi under degnens myndige blik ind i aulaen. Vi stillede op efter et ganske bestemt system og tog vore sangbøger frem. Når degnen havde rømmet sig, fortalte han, hvilket nummer, han syntes, vi skulle synge. Mens vi sang, skulle vi stå helt stille. Skete det, at en forglemte sig, skulle et skarpt blik bag degnens briller nok sørge for, at man lynhurtigt kom på andre tanker.

Det værste, der kunne ske, var, hvis man blev pillet ud af rækken og måtte op og stå ved klaveret, hvor man rigtig kunne stå og skamme sig. Degnen var berømt for at gå frem og tilbage, når han sang for i kirken, og den vane havde han også i skolen. Han var meget dygtig til at få sine skridt til at passe med salmens slutning. For når han sang det sidste ord, stod han altid lige til højre for klaveret. Så bad han Fadervor, og bagefter sang vi en kort sang eller et par vers af en lang.

De første to år var Frøken Jensen vores klasselærer. Hun var sød og venlig og lærte os at læse. Da vi havde lært en sang om alfabetet, begyndte hun at lære os bogstaverne. Så snart vi kunne nogle stykker, stavede vi og lavede ord. Til sidst kunne vi alle bogstaverne, og så stavede vi på livet løs. Vi lærte at læse ved at stave. Vi stavede i kor og hver for sig, og snart blev vi dygtige til at læse. Vi elskede alle Frøken Jensen, og derfor gav vi hende tit blomster. Da jeg senere blev student, gav jeg hende en buket roser som tak for, hvad hun havde lært mig.

Vi lærte at skrive skråskrift ved at skrive i takt. Så snart gamle lærer Jensen (tidligere landsbylærer ved den nedlagte Glarbo Skole) trådte ind døren, tog han et stykke kridt. Så tegnede han tre lange streger hen over tavlen og delte den derefter ind i en række båse. Med raske og afmålte bevægelser skrev han dagens bogstav smukt prentet henne i venstre side. Nu pegede han på en 5 -6 elever og bad dem komme op til tavlen. Og mens resten af klassen taktfast talte ”op - en - to - tre, op - en - to - tre - væk ”, fremtrylledes en række bogstaver, som i princippet skulle være ens, men sjældent var det.

Skrivekunsten var vanskelig at blive fortrolig med. Hældningen skulle være i orden, og bogstaverne skulle hænge sammen og være smukke. Og så måtte man ikke klatte eller tvære ud. Vi skrev nemlig med penneskift og blæk. Blækhuset stod i et hul, og det fordømte blæk havde en utrolig evne til at lave pletter på fingre, tøj og skrivehæfte.

Hvis der blev svinet i hæftet, faldt der brænde ned, men det fik nu sjældent pennen til at makke ret.

Degnen viste sig bag det strenge ydre at være en venlig mand, der hed Harald Nielsen. En dag havde han til historietimen medbragt en lille kasse af træ. Da han satte den på katederet, raslede det underligt indeni. Vi undrede os over, hvad den mærkelige kasse havde med historie at gøre. Så tømte han den med et snuptag på forhøjningen foran tavlen. Det var meget uhyggeligt, for der foran os lå et kranium og en hel masse knogler i en ordentlig rodebunke. Lærer Nielsen sagde, at vi skulle tage det roligt, for det var jo bare Petrine, og hun gjorde ingenting. Det vidste han helt bestemt, for han og skomageren Angelo havde selv gravet hende ud af Galgebakken. Så fik vi en hel masse tid til at gå med at bringe orden på Petrine. Til sidst kom hun også til at se helt pæn ud, syntes vi. Bagefter fortalte degnen, hvorfor Petrine var blevet levende begravet i Galgebakken. Han fortalte også mange andre spændende ting om forbrydere og straffe i middelalderen. Lærer Nielsen var meget dygtig til historie. En anden gang lærte han os at lave økser, knive og pilespidser af flint.

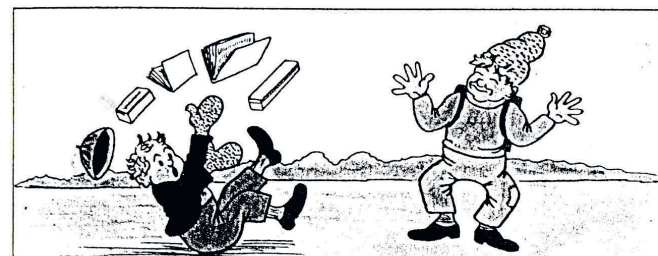
En gang om året havde vi eksamen, og så måtte forældrene også komme i skole. Præsten og skolekommissionens medlemmer var der også for at se, om vi nu også var dygtige nok. Til eksamen var det værst, når vi skulle have geografi. For så skulle vi kunne alle de store byer i nogle lande eller i en hel verdensdel. Jeg kan bedst huske det år, hvor vi skulle kunne alle byerne i Nordamerika og Sydamerika.

OLE BOLE

A B C

JUL. GJELLERUPS FORLAG
KØBENHAVN
1927

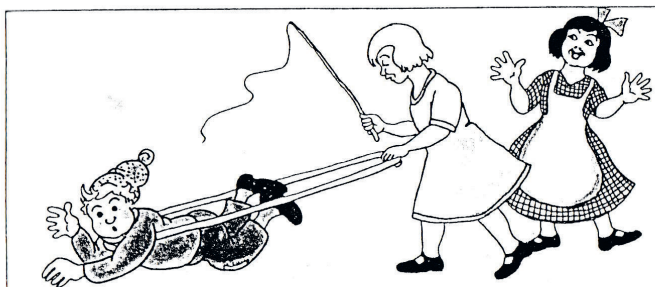
Ole og Iver leger paa Isen, — th, hvor sjovt!

Ole, se paa Uret! — uh, du kommer for sent!

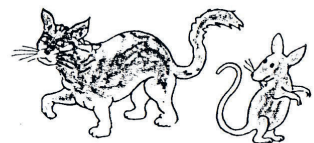
u

Øvelser: Finde Ord med i og u. Skrive i og u i Luften og paa Tavlen, lægge dem med
Ler og vaad Bomuldstraad. Læse den stumme Lyd fra Læreren Mund.

n en
o-le + le-ne + li-se.
o-le sa' u ! le-ne sa' o !
li-se lo.

le-ne, mal en sol

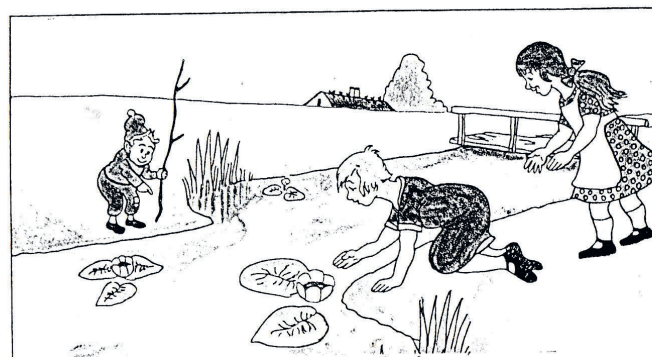

en mis
en mus

o-le, mal nu ni mus.

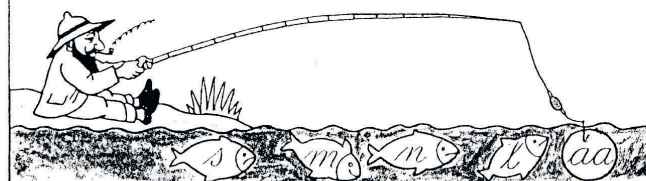
Ovelser som 1., 2. og 3. Side.

Lene og Aase ved Aasen. -- aa, de dejlige Aakander.

aa - en aa
le-ne + aa-se saa en
o-le saa en aal.
aa-se, laan le-ne en naal.

Ovelse:

Da timen begyndte, hængte lærer Nielsen et kort op - uden navne. Så sagde han til skolekommissionsformanden, at han måtte bestemme, hvem der skulle op til tavlen og høres. Formanden dengang hed Søren Bach, men da han også var min onkel, valgte han mig. Dels mente han, jeg ville have en rimelig chance for at klare mig, dels ville skammen blive i familien, hvis jeg dummede mig. Da jeg stod foran det tarvelige kort med pegepinden, skulle mine kammerater på skift nævne en by, som jeg så skulle pege på. Jeg var heldig og fandt dem alle, undtagen en i Canada, nemlig Toronto. I dag så mange år efter har jeg glemt alle de byer, jeg kunne. Men Toronto glemmer jeg aldrig.

I 1954 kom revolutionen til Rye Centralskole. Vores nye klasselærer hed Jørgen Wiehe, og som dreng havde han gået på den gamle skole i byen. Lærer Wiehe var fuld af nye ideer. Han vidste for eksempel, at hvis en elev havde svært ved at lære at læse, var han ordblind, og ikke dum eller doven. Snart kunne de ordblinde komme til "ekstra". Det var et sted, hvor de hurtigt blev dygtigere til både at læse og skrive, fordi de blev undervist på en anden måde. Lærer Wiehe vidste også, at det ikke kunne nytte noget at tvinge en elev til at skrive med højre hånd, hvis hun nu var bedst til at skrive med venstre. Da lærer Wiehe havde været på skolen et stykke tid, blev nogle flere elever glade, nemlig dem, der før havde været "kejtede".

Lærer Wiehe var en sjov mand, der altid havde en livlig fantasi. Han fortalte tit historier, som han selv fandt på,

mens han fortalte. Når vi havde svært ved at hitte ud af brøker, forvandlede han tallene til grønne giraffer, lyserøde elefanter og andre interessante dyr. Og når tallene på den måde blev gjort levende, blev de lettere at have med at gøre. Jeg var selv en af dem, der havde svært ved at forstå regnestykker med kommaer og brøkstreger. Men jeg lærte alligevel at regne, fordi lærer Wiehe puttede stykkerne i zoologisk have. Jeg kunne fortælle meget mere om lærer Wiehe, fordi han gjorde så stærkt et indtryk på os. Men jeg vil nøjes med at sige, at han var meget moderne, af og til utraditionel og derfor aldrig kedelig. Jørgen Wiehe var en stor pædagog og menneskekender. Ære være hans minde.

Når vinteren var ved at være forbi, skulle vi vise, hvad vi havde lært i gymnastik. Ved gymnastikopvisningen var en del af gymnastiksalen lavet om til tilskuerpladser. Her sad vores forældre og søskende, nogle havde også inviteret deres tante eller bedstemor med. Inden den spændende opvisning havde vores mor fundet den pæneste undertrøje frem og lavet pressefolder i de nyvaskede gymnastikbukser. Hans Jensen, som var vores gymnastiklærer, så heller ikke ud, som han plejede. Han var nemlig klædt i helt hvidt tøj og så meget fornem ud. Vi marcherede to og to rundt i salen og sang en sang, der lød sådan:

"Det er så godt at ha' ryggen ret,
ho'det løftet og gangen let.
Så går vi så frit gennem verden,
så går vi så frit gennem verden."

Og mens vi gik frit gennem verden rundt i den snævre gymnastiksal, var det som om, vi fik en pind i ryggen og blev løftet opefter i hovedet. Over det flotte syn er jeg sikker på, at alle vores mødre havde tårer i øjnene af stolthed.

Efter at vi havde lavet en masse stående øvelser, viste vi de svære ting på gulv og i ribbe. De af os, der havde en kæreste siddende blandt publikum, gjorde sig naturligvis mest umage. Men det mest spændende skete til sidst, når vi sprang over bukken og hesten. Så fik de, der var bedst til at springe, besked på at springe til sidst. For at få det hele til at se mere farligt ud tog vi tilløb helt ude i omklædningsrummet. Og så gik det ellers løs. Vi løb så tæt, at ham foran lige kunne nå at springe væk, inden man selv røg over. Nogle gange skete det, at en klodsmajor blev hængende oppe på toppen, og så klaskede de næste drenge sammen som en stak ostemadder. Når det skete, var der altid nogle tilskuere, der skreg, og det var naturligvis med til at forøge spændingen.

I Rye Centralskole, hvor jeg gik de første fem år, lærte jeg mange ting, som jeg senere kunne have gavn af. Fordi jeg var under behandling af lærere, som var store fortællere og inspiratorer, oplevede jeg timer, der stadig efter mere end 30 år står skarpt mejslede i erindringen. Timer, som sagtens kan måle sig med den undervisning, der gives i dag, hvor helt andre tekniske hjælpemidler står til rådighed.

Tillykke med jubilæet.

TERKEL T. NIELSENS ERINDRINGER

Jeg vil gerne fortælle lidt fra min barndom i Rye Centralskole. Jeg har haft fornøjelsen af at bo i Krogården, som var lærerboligerne ved skolen, stort set fra jeg blev født i december 1943, til jeg var 19 år og flyttede hjemmefra. Rye Centralskole og Gl. Rye - eller Rye v/Himmelbjerget - i almindelighed har spillet en stor rolle i mit liv. Min far var førstelærer Harald Nielsen.

I Rye Sogn, eller Rye kommune for det var i sognekommunernes tid, var der tre landsbyskoler: Rye skole, Glarbo skole og Emborg skole med tilhørende skoledistrikter. Egentlig var der en fjerde skole i Rye, nemlig en forskole for de helt små elever. Disse skoler var landsbyordnede skoler. Det var opfattelsen i samfundet, at børn på landet ikke behøvede at lære så meget som børn i byerne. Lærerne var dårligere lønnet end i de købstadsordnede skoler. Mine forældre blev gift i 1938, min mor havde været lærer i Silkeborg med en månedsløn på 300-350 kr., medens min far var lærer ved den landsbyordnede skole i Gl. Rye med en månedsløn på 200-250 kr. Med den store skolereform i 1814 blev anordninger om "Skolevæsenet på Landet" og "Skolevæsenet i Købstæderne" vedtaget og dermed denne stærkt opdelte skoleordning, der var gældende indtil skoleloven af 1958. På landet gik man mindre i skole og havde

færre skoledage, og den såkaldte "Vestjyske Skoleordning" var endnu værre, idet der næsten ingen skolegang var om sommeren. Så for alle, der har gået i skole i Gl. Rye mellem 1947 og 1959, er det vigtigt, at Rye Centralskole blev købstadordnet.

I Rye Sogn var de dominerende partier Socialdemokratiet og Venstre. Disse to partier var delt midtover, den ene del mente ikke, at en så lille kommune kunne klare en så stor opgave som at bygge og drive en stor centralskole. Den anden del mente, at sognets børn skulle have en ordentlig undervisning, og det krævede en centralskole, således at de små skoler kunne nedlægges. Sidstnævnte fløj gik af med sejren: Der skulle bygges en centralskole. Min far var lykkelig, han havde selv sagt arbejdet af alle kræfter for at få en centralskole i Rye Sogn, og den skulle være købstadordnet. Den nye skole blev købstadordnet, blev syvklasset, fik flere lærere, flere fag og speciallokaler. En drøm af en skole. Der var vel 180-190 elever på skolen. Der var skolebil, som kørte børnene til og fra skole morgen, middag og efter skoletid. Skolebilen kørte til Hjarsbæk, Emborg og Glarbo. Alligevel var der en hel del børn, der fik langt til skolebil.

Stuehuset i Krogården blev færdig flere år inden skolebyggeriet blev afsluttet. Vi havde efter tidens forhold en stor og god bolig. Både min søster, Elise, og jeg havde eget værelse, og der var varme i halvdelen af huset, jernkachelovn i min fars kontor og i spisestuen og en stor, smuk porcelænskachelovn i dagligstuen. Den anden halvdel ud mod skolegården havde ikke varme før 1958, da der blev indlagt centralvarme. Vi var privilegerede med en stor bolig og min fars faste skolelederstilling. Min fars indkomst var ikke noget af råbe hurra for, men den var der hver måned i modsætning til mange af mine kammeraters, for der var i perioder betydelig arbejdsløshed. Min moder, Anna Nielsen, født Terkelsen, havde været lærerinde i mange år, da hun blev gift med min far. Herefter arbejdede hun ikke mere som lærerinde, men var stærkt engageret i skolens liv og vækst.

Da skolen stod færdig og blev indviet i 1947, kom der naturligvis lærere og skoleinteresserede fra nær og fjern for at se det nye vidunder. Og de var misundelige og imponerede af den store fine skole i det fattige sogn. En ting var især lærerne meget interesserede i at se: Badeværelset. Mange havde aldrig set et badeværelse, og her havde degnen i Gl. Rye et rigtigt badeværelse med fliser, håndvask, WC, bruser og badekar. Det var dog noget!

Efterkrigstidens store årgange mærkedes også på centralskolen. Da jeg skulle i skole, var der 48 nye elever, der skulle i første klasse. Det var hverken min far eller frk.

Jensen, der skulle have klassen, begejstret for, og derfor kom hverken jeg eller flere af mine venner i skole. Vi måtte vente til året efter, hvor vi var så få som 42 elever. Vi blev delt de første måneder, så vi ikke tog livet af frk. Jensen.

Det var en dejlig skole med engagerede og ambitiøse lærere og gode, tidssvarende læringsfaciliteter. Og man brugte bøger, ja, rigtige bøger af papir og indbundne. Der var lektier og forberedelse hjemme, klassegennemgang og overhøring. Både lærere, lærerinder og elever blev gennemgående behandlet med respekt. Dengang blev der brugt "De" og "du", men på landet, og i hvert fald på landet i Jylland, var man "dus". Der blev ikke sagt "De" til lærerne, men heller ikke fornavn. Det var lærer Nielsen, lærer Jensen, lærer Wiehe, fru Hedegaard, frøken Jensen. Lærernes påklædning var normalt korrekt efter tidens standard, for eksempel mødte min far altid i jakkesæt eller jakke, bukser, hvid skjorte og slips. Han var tillige degn, og han kom i kirke i sort tøj og ved højmesse oftest i kjole og hvidt.

Der var meget mere end skole på Rye Centralskole. Der var folkebad, hvor man kunne komme og bade i karbad eller brusebad. Det var jo ikke almindeligt med badeværelse i folks huse. Der var også et folkebibliotek, hvor min far var bibliotekar. Jeg husker tydeligt de såkaldte bogvalgsmøder, hvor min far, boghandler Krogh fra Ry st. og overbibliotekaren på Silkeborg bibliotek gennemgik bogmarkedet og besluttede hvilke bøger, der skulle købes til biblioteket. Når der ikke var flere penge på budgettet, satte min far ofte sine egne bøger over på biblioteket, som

lånerne så kunne nyde godt af. Engang opdagede min mor, at han også havde taget nogle af hendes bøger, og det tog hun noget ilde op.

Så var der aftenhøjskole. Min far fik kloge og vidende mennesker til at komme og fortælle på aftenhøjskolen. Ikke mindst Aarhus Universitet var leveringsdygtig, og det udnyttede min far. Aftenhøjskolen var et vinterforetagende. Der var også aftenskole, hvor der blev undervist i praktiske skolefag. Dengang var det værd at kunne regne ud, hvor mange trillebøre, der skulle til for at flytte en bunke grus, eller hvor meget tømmer, der skulle bruges til et tag. Dansk retskrivning var også nyttigt at kunne. Der var altid kaffe og sangbøger ved aftenskole og aftenhøjskole. Jeg var ofte medhjælp, og udover at dække bord skulle jeg fordele sangbøger. Ved aftenhøjskole skulle både arbejdersangbogen og højskolesangbogen uddeles, og ved aftenskole skulle arbejdersangbogen deles ud. Også på andre områder var min far aktiv. Han holdt talrige foredrag i hele Midtjylland om træskomageri, lokalhistorie, landbohistorie, skolehistorie, åndshistorie, landsbytyper m.v. Jeg tror, han var ude at holde foredrag en gang om ugen i gennemsnit.

Gl. Rye var en levende by med gårde, håndværkere, handlende. Der var vognmænd, smede, en brugsforening, en købmand, en kro, skomager, slagter, murere, træskomand, tømrere, elektriker, et bilværksted, alderdomshjem, pengeinstitutter, dametøj, gartnere og flere.

Der foregik meget andet på skolen end skolegang.

Gymnastik, badminton, håndbold og anden idræt blev ivrigt dyrket. Det var ikke min fars stærke side for at sige det mildt. Men det var også lige meget, for der kom hurtigt en lærer, som både var god til det og interesserede sig for sport og idræt. Det var lærer Hans Jensen.

Der kom snart et nyt fag i skolen: Engelsk. Min far skulle undervise i engelsk, men først skulle han lære sproget. Engelsk blev ikke obligatorisk på seminarierne før 1930, og der kan måske rejses tvivl om, hvor godt og hvor hurtigt engelsk slog igennem. Man må huske, at indtil den tyske besættelse var det fremmedsprog, der blev talt i Danmark (og i hele Nordeuropa) tysk. Engelsk spillede ikke nogen afgørende rolle, før den amerikanske indflydelse gjorde sig gældende, og tysk var blevet grundigt upopulært. Min far måtte derfor på sprogkursus i engelsk i Silkeborg. Han læste og talte tysk, men engelsk måtte han på skolebænken for at lære.

Jeg er ofte blevet spurgt, hvordan det var at bo på skolen og have sin far som lærer. Det var dejligt at bo på skolen og føle sig som del af en vigtig institution. Jeg følte mig virkelig hjemme på skolen. Jeg var i almindelighed også glad for at have min far som lærer. Dog ikke altid. Hvis nogen tror, at min far favoriserede mig, tager man fejl. ”Terkel til degnen”, ”den långhalsede omme fra degnen”, ”stikkel”, eller hvad end man kaldte mig blev ikke på nogen måde protegeret eller favoriseret af førstelæreren. Engang kom jeg for skade i klassen at gøre mig morsom over, hvem der boede på

Fæstibakken. Min far var over mig som en høg, ”Nej, fæet bor i Krogården!” Og jeg fortjente det. Under en gennemgang af dansk middelalderhistorie spurgte min far klassen, hvornår Ansgar kom til Danmark. Ingen rakte hånden op. Så spurgte han, ”Terkel, hvornår kom Ansgar til Danmark?” Jeg anede det ikke. Og så fik jeg ellers læst og påskrevet i alles påhør, og da vi kom hjem, bebrejdede han mig igen, at jeg ikke vidste, hvornår Ansgar kom til Danmark. Det ved jeg nu: 826. Nu må man ikke tro, at min far var årstalsrytter. Tværtimod, hans ideal inden for historieskrivning var Erik Arup, og Arup dyrkede som bekendt ikke årstal, krige eller fredsslutninger. Men visse årstal skulle man kunne for at være i stand til at orientere sig i historien; man skal kunne nogle milepæle.

Hvis min far efter min mening havde været hård mod en eller flere af mine klassekammerater, bebrejdede jeg ham det, når vi kom hjem. Vi snakkede om det, og han forklarede mig, at når han eksempelvis ikke tog fat i Flemming eller Inge, var det fordi, at de skulle nok klare sig i denne verden. De var dygtige og begavede. Nej, han tog fat i den og den, fordi de skulle støttes og motiveres. Han brugte ofte udtrykket ”man skal stå på tæer”, dvs. yde sig bedste. Derfor koncentrerede han sig oftest om de lidt mindre stærke elever. Han havde en stærk tro på, at alle kunne blive bedre, og alle skulle kunne klare sig i denne verden. Min far var et typisk barn af oplysningstiden; med viden, oplysning, fornuft, frihed og vilje ville man få et bedre liv, og verden blive et bedre sted.

Min gode og nære veninde, Petrine, er en interessant person. Jeg er tidligere blevet bedt om at fortælle om Petrine, som boede i en trækasse hos os. Hun er dog noget ældre end mig. Da hun døde, formentlig i senmiddelalderen, har hun været 20-30 år og ca. 158 cm. høj. Skelettet har ikke lidt overlast, specielt er halshvirvlerne intakte, så kvinden er ikke blevet hængt. Jeg ved ikke, hvor gammel hun er. Mig bekendt er der ikke lavet en kulstof-14-datering af hendes knogler. Jeg håber, at museet, skolen eller måske en rigmand engang kan skaffe de få hundrede kroner eller lidt mere, som en kulstof-14-datering i dag koster. Petrine så dog for anden gang dagens lys i oktober måned 1944. Da foretog min far sammen med arkæolog, overretssagfører Chr. Holtet, Skanderborg, og kustode Anders Andersen, Øm Kloster, en gravning i Galgebakken¹. De gravede et kvindeskelet op. Trods ihærdig søgen kunne min far ikke finde materiale, der kunne sandsynliggøre, hvem damen er. Hun synes at være levende begravet, eventuelt puttet i en sæk og derpå begravet. Hvor mange henrettelser, der fandt sted i Rye, vides ikke, men det har formentlig kun været tale om et begrænset antal, selvom man var mere rundhåndet med strenge straffe, herunder dødsstraf, end i dag. Men der var birketing – altså en ret – i Rye, og stednavne som Jammerdal, Kop(f)høj, Stejlegården og Galgebakken indikerer henrettelser. Læreren i Svejlbæk, Edvard Egebjerg, født i 1855, nævner, at en mand og en kvinde, blev henrettet i 1590’erne. Men kvinden er formentlig ”for sin kvindelige æres” skyld begravet levende. Jovist, man havde vel ordentlige manerer. Endelig er der beretning om,

¹ Harald Nielsen, Historie/Jyske Samlinger, Bind 5. række, 9 (1947-1949)

at mestermanden, dvs. en bøddel, fra Aarhus var kaldt til Skanderborg Len for at pine en kvinde i 10 dage for derpå at henrette hende. Det var i 1596. Vi ved desværre ikke, hvem den stakkels kvinde var.

Og nu til den mere morsomme del af Petrines tilværelse. Min far brugte Petrine i undervisningen. Og jeg og mine venner inddrog Petrine i vore lege. Vi har endog sat stearinlys ind i kraniet, det så så smukt ud i mørke. Det var min far dog ikke begejstret for, kraniet blev nemlig sodet. Skelettet var i øvrigt blev undersøgt på Københavns antropologiske laboratorium, og sådan som jeg husker det også på Aarhus Universitet. Et af stederne havde en studerende med rødt tegnet hammer og segl på en knogle. Min far var meget utilfreds, men kunne samtidig ikke lade være med at more sig en lille smule.

Jeg kunne fortælle meget mere om Rye Centralskole, Rye sogn og landsbyen. Men det tillader pladsen ikke. Jeg takker Rye Centralskole. Skolen har været en hjørnesten i min tilværelse.

Jeg ønsker Gl. Rye Skole al muligt held og lykke de næste 75 år!

Tillykke og tak!

